

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060207

DOM
2015-07-01
Stockholm

Mål nr
M 6307-14

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2014-06-05 i mål nr M 2231-13, se bilaga A

KLAGANDE

1. Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

2. Länsstyrelsen i Jönköpings län
551 86 Jönköping

MOTPART

A M

Ombud: W J

SAKEN

Ansökan om tillstånd till uppförande av ett nytt vattenkraftverk i Tidån benämnt Ryfors Nedre vattenkraftverk i Mullsjö kommun, nu fråga om återkallelse av ansökan

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen undanröjer mark- och miljödomstolens dom med undantag för vad som förordnats om prövningsavgift och rättegångskostnader och avskriver målet från vidare handläggning.

2. A M ska ersätta Kammarkollegiet för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 3 200 kr avseende arbete. På beloppet ska ränta utgå enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 1182023

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet och **Länsstyrelsen i Jönköpings län** har yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska ändras i visst avseende. Kammarkollegiet har även i andra hand yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska undanröjas och tillståndsansökan avslås.

A M har därefter återkallat sin ansökan om tillstånd till vattenverksamhet.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Eftersom **A M** återkallat sin ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska mark- och miljödomstolens dom med undantag för vad som förordnats om prövningsavgift och rättegångskostnader undanröjas och målet skrivs av från vidare handläggning (jfr NJA 2001 C 40).

Med hänsyn till återkallelsen ska **A M** ersätta Kammarkollegiet för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen. Kammarkollegiet har yrkat ersättning med 6 000 kr motsvarande fyra timmars arbete med en uppgiven timkostnad om 1 500 kr. **A M** har vitsordat ett belopp om 3 000 kr som skäligt i och för sig.

Som allmän utgångspunkt gäller vid bestämmande av ersättning för rättegångskostnad att det är den verkliga kostnaden som ska ersättas. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning finns det inte skäl att ifrågasätta den av Kammarkollegiet angivna tidsåtgången i ärendet. När det däremot gäller vilken timkostnad som ersättningen ska utgå från anser Mark- och miljööverdomstolen att det, i avsaknad av underlag som ger möjlighet att bedöma den verkliga kostnaden, inte finns anledning att utgå från annan timkostnad än vad som vanligtvis begärs av andra

statliga myndigheter i denna typ av ärenden, dvs. 800 kr per timme (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 juni 2015 i mål nr M 8255-14). Skälig ersättning för Kammarkollegiets rättegångskostnader ska därför bestämmas till 3 200 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 29 juli 2015

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Mikael Hagelroth, tekniska rådet Dag Ygland samt tf. hovrättsassessorn Rickard Forsgren, referent.

Föredragande har varit Helen Agah.

Rättelse/komplettering

Dom, 2014-06-05

Rättelse, 2014-06-18

Beslutat av: rådmannen Anders Enroth

Rättelse sid 3 villkor 14, första meningen ska lyda: Ett latent villkor aktiveras i det fall att vandringshindret i form av dämme vid Ryds kvarndamm rivs ut eller vandringshindret på annat sätt utgår.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-06-05
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2231-13

SÖKANDE
A M

Ombud: W J

SAKEN

Ansökan om tillstånd till uppförande av ett nytt vattenkraftverk i Tidan benämnt Ryfors Nedre vattenkraftverk i Mullsjö kommun

Avrinningsområde: 108 (Göta Älv) N: 6418748 E: 430731

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen ger sökanden tillstånd till

- att riva ut befintligt vattenkraftverk (innandömet) och ersätta detta med ett nytt och genom kraftverket få avleda en vattenmängd om 4 m³/s,
- att anlägga fångdammar i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i teknisk beskrivning,
- att med Ryfors Nedre kraftverk få dämna till nivån +215,00 m, eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm, och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +214,75 m samt
- att sänka befintlig botten i utloppskanalen till +206,20 m

Dok.Id 289224

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:30 -

Villkor

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras.
3. Framför turbinintaget ska ett galler installeras med största spaltvidden 15 mm och med lutning om 30-35 grader. En flyktväg för fisken ska anordnas. Den närmare placeringen av gallret och flyktvägen samt fastställande av tappning till denna ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten.
4. För kontroll av vattenståndet uppströms dammen ska sökanden se till att det finns en vattenståndsskala med nivåerna + 215,00 m och + 214,75 m markerade.
5. Utformningen av de tekniska lösningarna ska anpassas efter omgivande byggnader så att kulturmiljövärdena tas tillvara. Närmare utformning ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten.
6. Minimivattenföringen förbi kraftverket ska som medelvärde över året vara minst 340 l/s. Fördelningen under året ska vara enligt följande:

v 44-15	minst 200 l/s
v 16-18	minst 750 l/s
v 19-38	minst 350 l/s
v 39-43	minst 750 l/s
7. Utloppskanalen inventeras inför rensning på förekomst av stormusslor. Eventuellt påträffade musslor samlas och flyttas till huvudfåran.
8. Grumlande arbeten får endast utföras under perioden 15 juli till och med 15

september. Åtgärder ska vidtas så att grumling minimeras och för att förhindra att ohärdad betong och andra föroreningar riskerar att nå vattendraget.

9. Störande arbeten får inte utföras under tiden 1 april till 15 juli.
10. Fingaller och flyktöppningar ska vara färdiga att tas i bruk senast då kraftverket tas i bruk.
11. Inför markarbeten ska en arkeologisk utredning bekostas av sökanden och initieras och beslutas av länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Sökanden ska samråda med länsstyrelsen i god tid innan markarbetena påbörjas så att utredningen kan utföras.
12. Ett kontrollprogram för anläggningsarbetena ska inlämnas till länsstyrelsen senast två månader innan dessa ska påbörjas. Kontrollprogrammet ska innehålla en beskrivning av hur arbetena ska utföras, vilka skyddsåtgärder som ska vidtas samt vilka kontroller som ska utföras. Inventering med avseende på stormusslor samt handlingsplan i händelse av att stormusslor påträffas ska vara en del av kontrollprogrammet.
13. Maskinkörning och markingrepp inom arbetsområdet, ska ske med hänsyn till kulturmiljön på det sätt som anges i ansökans miljökonsekvensbeskrivning.
14. Ett latent villkor aktiveras i det fall att vandringshindret i form av dämme vid Ryds kvarndamm rivs ut. Detta villkor innebär anläggande av en fiskväg i form av ett omlöp i samråd med tillsynsmyndigheten.

Strömfallsfastighet

Fastigheten Mullsjö Margretheholm 1:4 ska utgöra strömfallsfastighet.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet upprättade miljökonsekvensbeskrivningen.

Arbets tid

De i denna dom tillståndsgivna arbetena ska, vid risk att tillståndet annars förfaller, vara utförda inom tio (10) år från det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, anmälas till mark- och miljödomstolen inom fem (5) år från utgången av ovan angivna arbetstid.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare preliminärt fastställda avgiften för målets prövning.

Fiskeavgift

Fiskeavgift ska erläggas med ett engångsbelopp på fyratusenfyrahundratrettioåtta (4 438) kronor. Avgiften ska betalas till Havs- och vattenmyndigheten.

Omprövning av tillstånd

Vid omprövning av tillståndet med stöd av 24 kap miljöbalken är sökanden enligt 31 kap 22 § andra stycket 1. miljöbalken inte skyldig att utan ersättning avstå från mer än tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan tas ut vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är en följd av vattenregleringar.

Rättegångskostnad

Sökanden åläggs att utge ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 50 800 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagens datum till dess betalning sker.

Ogillade yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om verkställighetsförordnande samt övriga framförda yrkanden som inte särskilt behandlats ovan.

BAKGRUND

Ryfors Nedre Kraftverk har sin belägenhet i Tidån ca 3 km sydväst om Mullsjö centrum. Det strömfall som Ryfors Nedre kraftverk idag nyttjar har sedan mycket lång tid tillbaka använts för kraftproduktion.

Ryfors Bruk anlades år 1742 då en stångjärnshammare sattes upp vid det mellersta av tre fallen (Ryfors Övre). Ryfors Nedre kraftverk har sin belägenhet i nedersta fallet, ca 200 m nedströms mellersta fallet. Av privilegiebrevet från år 1742 framgår att före det att stångjärnshammaren tillkom fanns två mjölkvarnar och en sågkvarn. En masugn som tidigare funnits vid Svenshult flyttades år 1798 till Ryfors Bruk. I det sammanhanget tillkom ett manufakturverk. Stångjärnssmidet lades ner år 1906.

Ryfors Bruk delades år 1919 och kom därefter att kallas Ryfors Övre och Nedre Bruk. Ryfors Nedre kraftverk byggdes på 1920-talet och var beläget nedströms nuvarande kraftverk som byggdes 1933-1935. Ryfors Nedre vattenkraftverk lagligförklarades i dom från den 25 september 1942. Det är enligt sökande tveksamt om det efter återuppbyggnaden av kraftverket har skett några större åtgärder i kraftverket. Några data för aggregatet har inte återfunnits men i Kommerskollegiums undersökning "Sveriges Utbyggda Vattenkraft år 1930" uppges utbyggnadsvattenföringen till 2,5 m³/s. Kraftstationens effekt var då enligt uppgift 100 kW. Enligt uppgift från samma källa ger kraftverket på 100 kW på 7,2 m fallhöjd och 2,5 m³/s drivvattenföring. Sökande uppger att kraftverket i dag ger ca 80 kW.

Kraftverket med maskinutrustning börjar bli till åren kommen och sökanden ser det som ett behov av att byta ut maskinutrustningen och samtidigt innebär det också en effektivisering av kraftverket.

ANSÖKAN**Yrkanden**

Sökande som är ägare av Ryfors Nedre vattenkraftverk med tillhörande anläggningsdelar i Tidans Mullsjö kommun, Jönköpings län, yrkar i huvudsaklig överensstämmelse med vad som redovisas i ansökan att tillstånd lämnas enligt 11 kap 9 § miljöbalken (MB)

- att få tillstånd att riva ut befintligt vattenkraftverk (innandömet) och ersätta detta med ett nytt och genom kraftverket få avleda en vattenmängd om 4 m³/s,
- att anlägga fångdammar i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i teknisk beskrivning,
- att med Ryfors Nedre kraftverk få dämna till nivån +215,00 m, eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm, och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +214,75 m
- att sänka befintlig botten i utloppskanalen till +206,20 m samt
- att Mullsjö Margretheholm 1:4 ska utgöra strömfallsfastighet.

Sökande hemställer vidare:

- att arbetstiden, jämlikt 22 kap 25 § MB, för att ersätta det befintliga vattenkraftverket med ett nytt ska fastställas till tio år
- att anspråk, jämlikt 24 kap 13 § MB, på grund av oförutsedd skada ska framställas senast inom fem år efter arbetstidens utgång
- att den förlust som sökanden enligt 31 kap 22 § MB är skyldig att underkasta sig utan ersättning, ska bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.
- att miljödomstolen jämlikt 6 kap 9 § MB godkänner den i ärendet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen samt
- att verkställighetsförordnande ges.

Förslag till villkor

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras.
3. Ett lutande fingaller 30-35 grader med högsta fria öppning mellan gallerstavarna ska vara 15 mm med flyktvägar för fisk ska sättas framför turbinintaget.
4. För kontroll av vattenståndet uppströms dammen ska sökanden se till att det finns en vattenståndsskala med nivåerna + 215,00 m och + 214,75 m markerade.
5. Alltid släppa fram ett minimiflöde på beräknat som medelvärde över året på 340 l/s förbi kraftverket.
6. Utloppskanalen inventeras inför rensning på förekomst av stormusslor. Eventuellt påträffade musslor samlas och flyttas till huvudfåran.
7. Grumlande arbeten utförs i huvudsak under perioden 15 juli till och med 15 september.
8. Störande arbeten ska inte utföras under tiden 1 april till 15 juli.
9. Upprätta ett kontrollprogram samråd med tillsynsmyndigheten.
10. Det införs ett latent villkor för införande av fiskväg om det visar sig att det finns behov.

Gällande tillstånd

Tillstånd för Ryfors Nedre kraftverk finns från den 25 september 1942 (A.M 55/1941). Kraftverket var då redan i drift men Västerbygdens domstol lagligförklarade maskinstation och övriga till anläggningen hörande vattenbyggnader. Strömfallsfastighet enligt vattendomen är Ersered 1:13 som numera har uppgått i Mullsjö Margretheholm 1:4.

Rådighet

Sökande har som ägare av fastigheten Mullsjö Margretheholm 1:4 ensamrätt till den fallrättighet som disponeras i Ryfors Nedre vattenkraftverk och har därmed rådighet enligt bestämmelserna i 2 kap lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (SFS 1998:812).

Nuvarande anläggning

Den befintliga anläggningen består av en dammbyggnad och kraftstation. Dammbyggnaden är i huvudsak en betongdamm som har tre utskov och ett intag. Från intaget leds vattnet till en turbinsump belägen i kraftstationsbyggnaden. Nedströms om kraftstationen följer en ca 250 m lång utloppskanal på höger sida om strömfåran.

Kraftstationen består av en turbinsump och en maskinsal, belägna i kraftstationsbyggnaden. Aggregatet har en uppställning med vertikal axel med generator och elutrustning belägen i kraftstationsbyggnaden. Några data för aggregatet har inte återfunnits men i Kommerskollegiums undersökning ”Sveriges Utbyggda Vattenkraft år 1930” uppges utbyggnadsvattenföringen till 2,5 m³/s. Kraftstationens effekt var då enligt uppgift 110 kW.

Dammbyggnaden har tre utskov avstängbara med handmanövrerade luckor. Den sammanlagda avbördningskapaciteten med vattenytan i nivå med dämmningsgräns är ca 17 m³/s. Vattenföringen med 100 års återkomsttid, 30 m³/s, avbördas vid vattennivån +215,35.

Ombyggnader, framtida anläggning och verksamhet

Det utbyggnadsförslag som redovisas i denna tekniska beskrivning innebär att Ryfors Nedre kraftstation ersätts med en ny kraftstation. Befintlig dammbyggnad kommer att behållas i nuvarande utformning. Vattenhushållningen och driften av kraftverket kommer i huvudsak att ske på samma sätt som hittills enligt med vattendom A.M. 55/1941 meddelad den 25 september 1942.

Den planerade kraftstationen består av intag med lucka och intagsgaller, tilloppskulvert, kraftstation och utloppskanal. Befintligt kraftstationsintag kommer att gjutas igen efter att den nya kraftstationen tagits i drift.

Det nya intaget förses med ett intagsgaller med ett fritt avstånd mellan grindjärnen på 15 mm. Kraftstationen utrustas med en reglerad turbin med löphjul av Kaplantyp och tillhörande generator. Turbinens nominella slukförmåga planeras till 4.0 m³/s. Från sugrörsutloppet och till Tidans strömfåra nyttjas befintlig utloppskanal som vattenväg. Kanalsens area ökas genom att kanalbotten sänks till +206.20 och får en bredd på 1.0 m. Kanalslänterna får lutningen 1:1,5.

Utskov nr 2 har idag två träluckor som tillsammans avbördar 4.4 m³/s vid dämmningsgräns. Dessa luckor kommer att ersättas av en planlucka med mekanisk manövrering och automatikfunktion som öppnar luckan vid stationsfrånslag. Utskovets fria bredd och tröskelnivå kommer att vara oförändrade.

Arbetena kommer att i huvudsak utföras i torrhet genom att nivån uppströms under byggnadstiden sänks av så långt det går med befintliga utskov och intag. Därutöver kan det finnas behov av en låg fångdamm uppströms vid arbeten med intagets uppströmsdel och utskov nr 2. I arbeten med utloppskanalen och dess anslutning till strömfåran kommer en fångdamm att anläggas vid kanalens nedströmsände.

För kraftstationens grundläggning och fördjupning av utloppskanalen behöver sannolikt både jord- och bergschakt utföras. Kraftstationen utförs i huvudsak av betong med en överbyggnad som utseendemässigt anpassas till befintliga

byggnader. Den nya kraftstationsbyggnaden, som kommer att innehålla i huvudsak turbin och generator samt el- och kontrollutrustning.

Arbetstiden för samtliga byggnadsarbeten bedöms till sex månader.

Eftersom vattenföringen i Tidan i princip är oreglerad kommer kraftverket att drivas som ett strömkraftverk. Det betyder att kraftverket kommer att drivas med den vattenföring som momentant finns tillgänglig. Således kommer vid vattenföringar större än 4,0 m³/s tappning av överskjutande vattenföring att ske genom utskoven i dammen. Detta förhållande kommer att råda under ca 50 dagar per år.

Tidan saknar regleringsmagasin av betydelse uppströms om Ryfors. Den vattenvolym som Ryfors Nedre dämmer upp är obetydlig och inte möjlig att använda för vattenreglering. Vattenföringen vid Ryfors är således oreglerad.

Uppströms vattennivå är normalt nära dämningensgränsen +215,00 vilken man strävar att hålla för att erhålla maximal fallhöjd. Nedströms vattennivå bestäms av vattenståndet i det nedströms belägna regleringsmagasinet Stråken och fallförlusterna i utloppskanalen. Stråkens regleringsgränser är

Dämningensgräns	+208,29
Sänkningsgräns 1 maj-15 september	+207,20
Sänkningsgräns övrig tid	+206,79

Strömfallets uppströmsgräns är belägen omedelbart nedströms om Ryfors Övre kraftverk, som är beläget ca 150 m uppströms om Ryfors Nedre, dit vattenytan som motsvarar dämningensgränsen +215,00 sträcker sig. Nedströmsgränsen för det utnyttjade strömfallet är nivån i Stråken.

SMHI har redovisat ett hydrologiskt dimensioneringsunderlag för Ryfors i Tidan daterat 2008-12-04. Uppgifterna baseras på avrinningen under perioden 1961-1990 och avser oreglerade förhållanden.

HHQ ₁₀₀ år	30 m ³ /s
HHQ ₅₀ år	27 m ³ /s
MHQ	13 m ³ /s
MQ	2,6 m ³ /s
MLQ	0,5 m ³ /s
LLQ ₅₀ år	0,1 m ³ /s

Höjdsystem

Höjdangivelser i föreliggande förslag är angivna i Rikets höjdsystem av år 1900, RH 00.

Som företagets huvudfix föreslås VD-fixen för Ryfors Nedre kraftverk vilken är belägen ca 100 m nedströms anläggningen på vattendragets vänstra strand.

Fixpunkten som består av en 3/4-tums järndubb som vertikalt inborrats i en stor sten har höjden +215,75. Fixpunkten finns beskriven i dom den 25 september 1942 i målet A.M. 55/1941 (Ryfors Nedre kraftverk).

Sakägare

Några övriga fastighetsägare berörs inte av planerade åtgärder.

Närmast uppströms belägna vattenkraftverk ägs av Ryfors Övre Bruk AB, Ryfors, 656 91 Mullsjö

Planfrågor

Ryfors bruksområde anges som område med samlad bebyggelse i Mullsjö kommuns översiktsplan från 2000. Översiktsplanens karta över planer och restriktioner listar Ryfors som ett område av riksintresse för kulturmiljövård och Ryfors gammelskog klassas därtill som Natura 2000-område. Planerade åtgärder bedöms inte strida mot intentionerna i översiktsplanen. Inga detaljplaner finns för berört område och området nämns inte heller i områdesbestämmelserna.

Miljökonsekvenser

Konsekvenserna av planerade åtgärder för natur- och kulturmiljö bedöms generellt som måttliga, och utgörs främst av tillfälliga störningar under anläggningstiden. Påverkan på hydrologin utgörs framförallt av reducerad vattenföring förbi kraftverket till följd av en ökad avledning till det nya kraftverket.

Den planerade verksamheten kommer inte att påverka vattenförekomsten som helhet. Under förutsättning att föreslagna skyddsåtgärder vidtas, medför anläggningen förbättrade möjligheter att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status för vattenförekomsten. Konsekvenserna för fiskfaunan i Tidån bedöms som måttliga med kortsiktiga negativa effekter genom exempelvis grumling under anläggningen. Långsiktiga negativa effekter av reducerade flöden i huvudfåran kompenseras och överspeglas i hög grad av en minimitappning. Det bedöms dock angeläget då det i dagsläget förekommer torrläggning av huvudfåran under ca 180 dygn per år.

Stormusslor, bottenfauna och vegetationen bedöms endast påverkas kortsiktigt. Negativa effekter av t.ex. grumling bedöms bli liten om planerade skyddsåtgärder vidtas.

Anläggningsarbetet kan komma att orsaka störning på fågellivet i närområdet. Störningen kommer dock att ske under en begränsad tid och bedöms inte medföra några bestående konsekvenser. Det rekommenderas dock att anläggningsarbetet utförs efter fågelhäckningsperioden för att minimera störningen. De skyddade områdena kring Ryfors bedöms inte påverkas alls då den planerade verksamheten endast påverkar närområdet kring kraftverket och vattenfåran. Planerad verksamhet kräver tillfart för entreprenadmaskiner som riskerar att skada befintliga byggnader eller fornlämningen intill vattendraget. Det är därför av vikt att tillfartsvägar och upplag planeras med största hänsyn till dessa lämningar. Skador som kan uppstå vid uppförande av ny maskinstationsbyggnad minimeras genom att byggnaden får utseende som smälter väl in i området.

Fisk/Fiske

Stråken är utpekad som nationellt värdefullt vattenområde för fisk- och naturvård, bland annat därför att den nyttjas för ett betydande fritidsfiske och utgör en säregen sjö. Sjön hyser bestånd av öring, mört, braxen, gers, sutare, benlöja, siklöja, lake, gädda, abborre m.fl. normalt förekommande fiskarter. Öring har utplanterats i sjöns tillflöden ett flertal tillfällen och sjön har provfiskats av länsstyrelsen 1984, 1994 och 2004.

Huvudfåran i Tidån vid Ryfors Nedre kraftverk har inte provfiskats enligt befintliga underlag. Tidån utgör ett av kommunens sportfiskevatten. Här finns bestånd av bl.a. abborre, gädda och öring. Öring, som förekommer i sjön Stråken, nyttjar delar av Tidån som reproduktionsområde. Beståndet bedöms dock som svagt.

Berörd del av Tidån (Stråken-Ryfors) är utpekad som regionalt potentiellt värdefullt vatten, på grund av förekomst av sjölevande öring i Stråken. I biflöden till Stråken har öring utplanterats vid ett flertal tillfällen. Öring har satts ut årligen som rom eller yngel i biflöden till sjön åtminstone sedan 1994, framförallt i Mullsjöbäcken/Nykyrkebäcken men också i Tidåns huvudfåra nedströms Ryfors Nedre kraftverk. De stammar av öring som satts i sjön har sitt ursprung från Vättern. Försök har även gjorts att fiska ut bestånd av amerikansk bäckröding som förekom i Mullsjöbäcken.

Huvudfåran i Tidån nedströms Ryfors Nedre kraftverk är till stor del påverkad av indämning från Stråken. En kortare sträcka, uppskattningsvis ca 250 m, har en strömmande karaktär med goda förutsättningar för öringreproduktion och uppväxt.

Dammanläggningen vid Ryfors Nedre utgör ett artificiellt definitivt vandringshinder för all vandrande fiskfauna i denna del av Tidån. Tidån mellan Ryfors Nedre och Ryfors Övre kraftverk är av sjöliknande karaktär (på grund av indämning) och hyser därför inga förutsättningar som reproduktionsområde för lekande fisk såsom öring. Enligt Fiskevårdsområdesföreningen har biotopförbättrande åtgärder genomförts i Tidåns huvudfåra nedströms Ryfors Nedre kraftverk. Bland annat har lekgrus lagts ut i fåran. Fåran, som bedöms vara relativt opåverkad av rensningar, har en delvis

strömmande karaktär. Fåran utgör därför ett potentiellt reproduktionsområde för öring från Stråken.

Temporära torrläggningar av huvudfåran (framförallt vintertid) har förmodligen orsakat rom och yngeldöd vissa år med utebliven reproduktion som följd. Bland annat uppges bottenfrysning av lekgrusbäddar utgöra en stort problem för öringens reproduktionsframgångar i Tidans nedströms Ryfors Nedre.

En ökad vattenavledning till kraftverk medför ofta en försämring av huvudfårans biotopkvalitet för t.ex. strömlevande och strömlekande fiskarter. Genom minimitappning förbi kraftverket bedöms dock huvudfåran kunna fungera som reproduktions- och uppväxtområde för uppvandrande öring från Stråken.

Fåran kommer inte kunna upprätthålla en fiskproduktion i nivå med den naturgivna på grund av reducerad vattenföring. Dock kommer en stabil produktion kunna upprätthållas. Sökandens bedömning är dock att nivån på minimitappning bör utredas genom t.ex. provtappning för att säkerställa en ekologiskt hållbar nivå.

Den ökade utbyggnadsvattenföringen medför att spill av vatten förbi kraftverket inte kommer ske under lika stor del av året som tidigare. Men även framöver kommer spill till huvudfåran att förekomma under högflödesperioder (ca 50 dgr/år). Detta medför att naturfåran även i framtiden kommer att präglas av naturliga flödesvariationer.

Det vandringshinder för fisk som dammen utgör kvarstår. Uppströms dammen saknas dock förutsättningar för reproduktion av strömvattenlekande fiskarter på grund av dämningpåverkan. Kontinuitetsavbrottet som dammen innebär medför ingen påverkan på tillgängliga lekhabitat för öring i Tidans vid Ryfors Nedre. För att fiskfaunan ska gynnas av fria vandringsvägar, genom tillgängliggörande av lekhabitat, skulle krävas att samtliga tre vandringshinder (Ryfors Nedre, Övre och Ryds kvarndamm) åtgärdades.

Anläggningen bör förses med fingaller för att hindra fisk från passage genom kraftverket. Ett fingaller med max 15 mm spaltvidd och lutningen 30-35 grader (i förhållande till horisontalplanet), kombinerat med flyktöppningar och avledare, skulle effektivt hindra fisk att skadas i intag/turbin/sugrör. Denna konstruktion kan anpassas för effektiv funktion för både ytorienterade fiskarter (t.ex. öring m.fl arter) och bottenorienterade arter (ål, lake m.fl.).

Negativa konsekvenser för fiskfaunan kan uppstå under anläggningsarbeten genom grumling. Detta kan skada populationer av fisk nedströms dammläge och utloppskanalen. Dessa effekter bedöms dock bli av momentan karaktär om försiktighetsmått vidtas för att minimera transporten av finsediment. Sammantaget bedöms planerade åtgärder medföra måttliga konsekvenser för fiskfaunan i denna del av Tidan. Den kortsiktiga negativa effekten på fiskfaunan genom t.ex. grumling bedöms bli liten om planerade skyddsåtgärder vidtas. Påverkan i form av minskat flöde i huvudfåran kompenseras till stor del genom minimitappning under hela året, till skillnad från dagens situation. Risk för skador på nedströmsvandrande fisk minimeras om intagsgallret utformas för detta ändamål.

Förekomsten av stormusslor är inte känd i berörd del av Tidan och är enligt befintliga underlag aldrig undersökt. Tidan uppströms Nässjön hyser bestånd av flodpärlmussla. Huvudfåran vid Ryfors Nedre kraftverk är historiskt påverkad av torrläggning och rensning. Därmed torde stormusslor endast kunna förekomma i den del av huvudfåran som påverkas regelbundet av indämning från Stråken. Det kan dock inte uteslutas att musslor förekommer i kraftverkets utloppskanal. Med hänsyn till förekomst av flodpärlmussla uppströms i Tidan kan det inte heller uteslutas att enstaka musslor förekommer i Tidan vid aktuellt kraftverk.

Planerade åtgärder bedöms inte ha några långsiktiga negativa konsekvenser för stormusslor i denna del av Tidan. De kortsiktiga negativa konsekvenser för stormusslor som kan skönjas av planerade åtgärder är störning till följd av grumling samt rensningsarbeten i utloppskanalen. Det bedöms som angeläget att grumling minimeras t.ex. genom att arbeten utförs i torrhet bakom fångdamm. För att

säkerställa att inga stormusslor grävs upp ur utloppskanalen, bör områden sökas av inför entreprenad. Detta görs med vattenkikare vid reducerad vattenföring.

Eventuella musslor bör flyttas till lämpliga biotoper i huvudfåran och spridas där.

Där bedöms de kunna fortleva med den kontinuerliga minimitappning som kommer införas.

Samråd

Samråd har genomförts med länsstyrelsen vid två tillfällen, den 17 september 2010 och den 30 oktober 2012. Vidare hölls samråd med allmänheten den 16 juni 2011.

Samrådsunderlag skickades ut till Kammarkollegiet, Havs- och Vattenmyndigheten, länsstyrelsen, Svenska Naturskyddsföreningen och Älvräddarna den 27 september 2012.

Yttranden har inkommit från Havs- och vattenmyndigheten, Svenska naturskyddsföreningen och Kammarkollegiet.

Bland de frågor som ställdes eller synpunkter som kom in kan nämnas att aktuellt område för planerad verksamhet hyser mycket värdefulla vattenmiljöer, det är viktigt för bevarandet av områdets naturvärden att skapa en kontinuitet i vattensystemet som möjliggör för vattenorganismer att förflytta sig i systemet. Möjligheten att skapa en vandringsväg förbi kraftverket bör utredas samt att redovisa vilka bedömningar som ligger till grund för föreslagen minimitappning (0,25 m³/s). Vidare föreslogs att Ryfors Övre och Nedre kraftverk skulle slås ihop till en anläggning vari Ryds kvarn också skulle ingå.

Länsstyrelsen meddelade ett beslut angående betydande miljöpåverkan den 11 december 2012. I beslutet kommenterar länsstyrelsen frågor om bland annat kulturmiljö, miljö kvalitetsnormer, minimitappning, faunapassage, fingaller, ålyngelledare, andra alternativ samt kontrollprogram.

Kontroll

Sökanden är villig att upprätta ett kontrollprogram efter samråd med tillsynsmyndigheten och inge detta i god tid innan tillståndsgivna arbeten påbörjas.

Handlingsplanen för musslor införlivas förslagsvis som en del i kontrollprogrammet för planerade arbeten.

Ersättningserbjudande

Fiskeavgift motsvarande 24 avgiftsenheter utgår.

Tillåtlighet

Tillåtlighet enligt 2-4 kap MB

Sökande är av den uppfattningen, med hänvisning till 2 kap 1 § 2 stycket, att sökt tillstånd att effektivisera och på sikt möjliggöra fiskvandring är att hänföra till en åtgärd som är av försumbar betydelse i det enskilda fallet. Sökande väljer ändå att behandla det nu aktuella vattenföretaget i vad gäller Hänsynsreglerna 2 kap 2 § - 6 §.

Sökande har erfarenhet av att ha skött Ryfors Nedre kraftverk under många år. Därigenom anser sig sökande ha den kunskap som erfordras enligt MB:s bestämmelser. Den eventuella skada som kan uppstå på människors hälsa och miljön är vid ett dammgennombrott. Det ligger i sakens natur hos sökande att använda den teknik som så långt möjligt omöjliggör dylika genombrott, det med hänvisning bland annat till det strikta ansvar som i dag åvilar en dammägare för skador som kan uppstå nedströms. Sökande avser även att utnyttja bästa möjliga teknik vad avser val av turbinaggregat och övrig utrustning till kraftanläggningen.

Lokaliseringen av Ryfors Nedre vattenkraftverk är given, eftersom det redan i dag finns och är i drift. Därför anser sökanden att den sökta lokaliseringen är den som innebär minsta intrång och olägenhet för miljön.

Driften av Ryfors Nedre vattenkraftverk innebär ett fortsatt och utökat nyttjande av en förnybar produktionskälla. Härigenom hushållas med andra råvaror och kretsloppet tillämpas.

Sökande avser att för byggande av den nya maskinstationen kräva att blivande entreprenör skall använda sig av miljövänliga oljor. I övrigt kommer det inte att användas några kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller för miljön vid byggnationen och framtida driften av anläggningen.

Vattenföretaget berör en av äldre anläggningar, sedan lång tid tillbaka, starkt påverkad sträcka av Tidan. Sökande anser det uppenbart att hinder mot företaget inte kan mötas ur allmän planeringssynpunkt. Planerad åtgärd motverkar inte heller intentionerna i Mullsjö kommuns översiktsplan.

Tillåtlighet enligt 5 kap miljöbalken, miljö kvalitetsnormer

Under förutsättning att föreslagna skyddsåtgärder vidtas, medför anläggningen förbättrade möjligheter att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status för vattenförekomsten. Avgörande för denna bedömning är införlivandet av en minimi-tappning i regleringsbestämmelser, latent villkor om inrättande av fiskvandringssväg, samt skyddsåtgärder för nedströms vandrande fisk.

Tillåtlighet enligt 11 kap miljöbalken

För att bygga om och trygga den fortsatta driften i Ryfors Nedre vattenkraftverk krävs en beräknad investering på 7,6 milj kr. Produktionen kan ett normalår beräknas vara 990 000 kWh. Den specifika kostnaden för återupptagande av driften i anläggningen beräknas till 18 öre/kWh. Värdet på den producerade energin är betydligt större.

De skador som företaget kan anses förorsaka är i sammanhanget försumbara. Ombyggnation uppfyller därmed enligt sökanden tillåtligheten enligt bestämmelserna i 11 kap 6§.

De skador som företaget kan anses förorsaka är i själva ombyggnationen av maskinstation, dvs i anläggningsfasen, Arbetena kommer i huvudsak att utföras i torrhet genom att nivån upp- och nedströms under byggnadstiden sänks av så långt det går med befintliga utskov. Därutöver kan det finnas behov av låga fångdammar uppströms vid arbeten med intagets uppströmsdel och nedströms vid arbeten med utloppskanalens inlopp i Stråken. Den grumling som uppkommer vid arbeten med fångdammarna blir ytterst begränsad dels genom att fångdammarna är små och dels att de företrädesvis läggs ut och schaktas bort i lugnvatten.

Sökande har mot bakgrund därav den uppfattningen att planerade åtgärder ger väsentligt större nytta än uppkomna skador och är därmed tillåtlig enligt bestämmelserna i 11 kap 6 § miljöbalken.

INKOMNA YTTRANDE OCH BEMÖTANDE

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig.

Habo och Mullsjö kommuners miljönämnd anser att en helhetssyn för vattenförekomsten Tidån vid Ryfors ska gälla, vilket innebär att även Ryfors Övre samt Ryds kvarndamm (som också utgör definitiva vandringshinder för fisk) beaktas. Ansökan behöver kompletteras med en utredning av de ekonomiska och tekniska förutsättningar för fiskvandring vid Ryfors Nedre. För att säkerställa vattenföringen i huvudfåran bör minimitappningen öka till medellågvattenföringen (MLQ) 500 l/s.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Ekonomi för de miljöförbättrande åtgärder som sökanden avser att vidta bör redovisas och tas med i lönsamhetsbedömningen (anläggningskostnad, produktionsförlust med mera). Länsstyrelsen motsätter sig att arbetena får påbörjas innan mark- och miljödomstolens dom vinner laga kraft.

Ansökningshandlingarna bedöms vidare behöva kompletteras med följande; en utredning som belyser nyttan av att möjliga miljöförbättrande åtgärder vidtas även

vid Ryds kvarndamm, en utförlig redovisning av det latent villkor som föreslås, en utförlig redovisning av andrahandsalternativet som sökanden beskriver i samt den utredning som ligger till grund för den sökta minimitappningens storlek (0,26 m³/s). Det bör vidare förtydligas var minimiflödet kommer att släppas samt grunderna för detta. I tillståndsdomen från år 1942 finns ett latent villkor om ålyngelledare. Ansökan behöver kompletteras med en utredning rörande förekomsten av ål samt om kraftverket är försett med ålyngelledare. Vidare bör komplettering ske med ett villkor som reglerar när störande anläggningsarbeten kan genomföras med tanke på fågelhäckningsperioden. Avslutningsvis önskar länsstyrelsen få ett förtydligande i ansökan avseende kontroll av verksamheten. Länsstyrelsen önskar att ett kontrollprogram upprättas efter samråd med tillsynsmyndigheten och inges till tillsynsmyndigheten i god tid innan de tillståndsgivna åtgärderna påbörjas.

Kammarkollegiet instämmer i Länsstyrelsens i Jönköpings län yttrande och delar länsstyrelsens synpunkter på hur ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen bör kompletteras.

Kammarkollegiet yrkar att domstolen förordnar sakkunnig att utreda möjlig utformning av faunapassage och lämpligt flöde för dess funktion. Kollegiet anser inte att sökandens förslag med slitsränna alternativt denilränna utgör bästa möjliga teknik. Angående behovet av fiskväg anser sökanden att behovet kan ifrågasättas med anledning av att det finns amerikansk bäckröding i vattendragen i närområdet. Kammarkollegiet önskar ta del av den bakomliggande utredning som sökanden har haft som underlag för bedömningen att den amerikanska bäckrödingen skulle utgöra hot mot den biologiska mångfalden i aktuellt område.

De nya bedömningsgrunderna för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer trädde i kraft den 1 september 2013 och gäller omedelbart. Sökandens miljökonsekvensbeskrivning har inte gjorts enligt de nya bedömningsgrunderna och bör därför uppdateras.

Kammarkollegiet anser att verksamhetens lönsamhet kan ifrågasättas. Av samrådsunderlaget från den 17 september 2010 anges att utan certifikat är lönsamheten i befintliga kraftverk låg och att de inte klarar den höga drifts- och tillsynskostnad som finns. Den samhällsekonomiska beräkningen är vidare bristfällig eftersom kostnader för erforderliga skyddsåtgärder inte är inkluderade avseende fingaller och minimitappning. Kostnader för minimitappning bör redovisas såväl av den av sökanden förordade tappningen som den av kollegiet förordade tappningen om medellågvattenföringen, 0,5 m³/s. Ansökan bör också kompletteras med underlag för kostnadsuppgift om fiskväg.

SÖKANDENS KOMPLETTERING OCH BEMÖTANDE

Efter föreläggande från Mark- och miljödomstolen har sökanden kompletterat ansökan med en utredning kring amerikansk bäckröding. I kompletteringen har sökanden även svarat med anledning av tidigare yttranden från länsstyrelsen och Kammarkollegiet.

Av utredningen om amerikansk bäckröding framgår sammanfattningsvis att bäckrödingen är en främmande art som introducerades i Sverige år 1892. Bäckröding har i svenska vatten bildat vilda bestånd, ofta högt upp i vattensystemet i små vattendrag, och kan påverka lokala öringsstammar. Bäckrödingen finns i Mullsjöbäcken samt Vasabäcken väster om Mullsjö och har en direkt förbindelse med sjön Stråken. Med hänvisning till Fiskeplan för Stråkens fiskevårdsområde framgår ett problem med den amerikanska bäckrödingen i närområdet. Bland annat framgår att man har försökt göra en utfiskning för att komma tillrätta med den främmande arten. Av fiskeplanen framgår också bäckrödingen är konkurrensstark i förhållande till öringen, vilken kan bli utkonkurrerad. Huruvida den amerikanska bäckrödingen kommer att kunna sprida sig till Tidan och vandra förbi kraftverken i Ryfors vid en eventuell fiskväg är det inte möjligt att uttala sig om, lika lite som att någon kan hävda att de inte skulle kunna sprida sig till Tidan om så nu inte redan har skett.

Den dåliga öringstillgången i Stråken är ett skäl att införa en latent bestämmelse för fiskväg. Det ska också ses mot bakgrund av att det uppströms Ryfors Nedre finns Ryfors Övre kraftverk där det har funnits en naturlig vandringsväg innan dammbyggnadens tillkomst. Om någon fisk har kunnat ta sig förbi de båda kraftverken så måste det ha varit en mycket starksimmande art, vilket i dag inte finns i närområdet.

Miljökonsekvensbeskrivningen redovisar befintliga uppgifter om fiskförekomst. Några standardiserade undersökningar av fiskfaunan har inte genomförts i aktuell del av Tidan. Dock finns uppgifter om diverse arter i Tidan och Stråken. Bland annat en insjölevande stam av öring i Stråken som nyttjar Tidan nedströms Ryfors Nedre för reproduktion. Av tänkbara strömvattenlevande fiskarter i denna del av Tidan, får nog öring anses vara den art som har störst krav på sin miljö i form av konnektivitet, bottenförhållanden, beskuggning, strömförhållanden mm. De skyddsvillkor som föreslås i MKB har anpassats med fokus på denna arts behov, vilken kan betraktas som en paraplyart för andra fiskarter. Därför bedömer sökanden att ett standardiserat provfiske inte skulle tillföra relevant information, annat än ett mått på hur höga tätheter är idag. Resultatet skulle sannolikt endast fungera som ett referensvärde, eftersom sökanden bedömer att öringsstammen i denna del kommer förstärkas om föreslagna skyddsvillkor realiserar.

Som nivå på minimitappning har föreslagits $0.25 \text{ m}^3/\text{s}$. Denna nivå bedöms av sökanden vara ekonomiskt acceptabel nivå som ska kunna upprätthålla det biologiska livet i huvudfåran. Den ökade utbyggnadsvattenföringen medför att spill av vatten inte kommer ske under lika stor del av året som tidigare. Normalt yrkas för allmänna intressen MLQ, eller ibland 50 l/s och meter åbredd. Båda dessa angreppssätt innebär en tappning om ca $0.4 \text{ m}^3/\text{s}$. Det är dock en kraftig generalisering av behoven i en strömvattenbiotop. Sökanden är villig att variera minimivattenföring över året i likhet med en oreglerad flödesregim. Exakt nivå på minimitappning bör utredas genom t.ex. provtappning för att säkerställa en ekologiskt hållbar nivå. Detta kan möjligen hanteras inom ramen för en provotid.

Minimitappning skulle kunna fördelas enligt följande:

v. 44-15, 200 l/s

v. 16-18, 750 l/s

v. 19-38, 350 l/s

v. 39-43, 750 l/s

Minimitappningen över året skulle därmed bli 340 l/s.

Sökandens grunduppfattning är att nyttan av en fiskväg måste överstiga kostnaden. Om så inte är fallet bör det inte byggas någon fiskväg. Sökanden är dock medveten om att det finns rättsfall som säger att kostnaden för fiskvägen, trots det är en miljöåtgärd som i det här ärendet att öppna upp ett vandringshinder sedan flera hundra år, ska räknas in i kraftverksdelen och får så finna sig i det trots det inte finns stöd för den tolkningen i 11 kap 6 § MB. Avsikten kan inte vara att den skall stoppa en miljöåtgärd som är i överensstämmelse med intentionerna i Ramvattendirektivet. Ett omlöp förbi Ryfors Nedre vattenkraftverk är väldigt lättbyggt eftersom det är möjligt att använda sig av befintlig fåra fram till regleringsdammen. I regleringsdammens vänstra del finns en lågpunkt där man enkelt kan ta sig förbi. Kostnaden för fiskvägen ligger med i övrigt med 400 000 kr.

Om det skall byggas en fiskväg enligt ovan nämnda förslag planeras det för att hänga kedjor i utloppskanalens anslutning till huvudfåran för att eventuell upp- och vandrande fisk skall styras mot fiskvägen.

Kostnaden för det lutande fingallret ligger med i kostnaden för intaget.

Av vad som framgår av tidigare skrivelse så är minimitappningen på 260 l/s medtaget i produktionsberäkningen. Vid beräkning med ytterligare 240 l/s i minimitappning skulle det bli en produktionsförlust på ca 80 000 kWh.

Sökande ansluter sig till länsstyrelsens synpunkt att det skrivs in i kommande dom som villkor att störande arbeten bör undvikas under tiden 1 april – 15 juli.

En handlingsplan kan på enkelt vis upprättas för hantering av stormusslor. Handlingsplanen införlivas förslagsvis som en del i kontrollprogrammet för planerade arbeten.

Havs- och vattenmyndigheternas föreskrifter och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten säger ungefär följande: konnektivitet (tidigare kontinuitet) betraktas nu både uppströms och nedströms, och man utgår från vandrande fiskarter och inte matematiskt hur vandringshinder ligger i vattenförekomsten som tidigare. Skillnaden blir marginell. Regleringsdammarna har en påverkan som vandringshinder. Hydrologi och morfologi har blivit mer detaljerat och klassas i hög grad av SMHI. Nya bedömningsgrunder beskriver indämningspåverkan bättre och man tittar mer på flödesenergi mm istället för MLQ/MHQ osv.

Sökanden ser inte att konsekvenserna blir så förändrade. I miljökonsekvensbeskrivningen har sökanden redan tagit hänsyn till nedströms vandrande fisk. Det uppstår en påverkan på flödesenergi mm i ”torrfårorna” men förändringen är i paritet med de tidigare bedömningsgrunderna. Den dänningspåverkan som dammarna medför finns redan och förändras inte av planerad ombyggnad.

HUVUDFÖRHANDLINGEN

Habo och Mullsjö kommuners miljönämnd: Verksamheten ska förenas med sådana villkor och försiktighetsmått som innebär att verksamheten är förenlig med hänsynsreglerna i miljöbalken samt med gällande miljökvalitetsnorm och icke-försämringskravet.

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Jönköpings län har yrkat att verksamheten ska förenas med sådana villkor och försiktighetsmått som innebär att verksamheten är förenlig med hänsynsreglerna i miljöbalken samt med gällande miljökvalitetsnorm och icke-försämringskravet. Följande villkor bör alltså föreskrivas för tillståndet

- Anläggningen ska utformas och drivas på ett sådant sätt att den inte utgör ett vandringshinder, upp- eller nedströms, för fisk och andra vattenlevande djur.

- Förbi anläggningen på norra sidan ska en fungerande faunapassage i form av ett omlöp anläggas som kan leda fisk förbi både Ryfors Övre och Ryfors Nedre. Omlöpets närmare utformning och placering ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndighet.
- Framför turbinintaget ska ett galler installeras med största spaltvidden 15 mm och med en lutning om 30-35 grader. En flyktväg för fisken ska anordnas. Den närmare placeringen av gallret och av flyktvägen samt fastställande av tappning till denna ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndighet.
- I omlöpet, flyktöppningen och förbi anläggningen ska framsläppas det sammanlagda flödet om minst 500 l/s som årsmedelvärde. Tappningen i omlöpet ska varieras månadsvis över året för att efterlikna naturliga flödesvariationer. Fördelningen av minimitappningen ska fastställas i samråd med fiskesakkunnig och bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten. Om tillrinningen är lägre än fastställda minimiflöden ska tillrinningen framsläppas. Verksamhetsutövaren ska utföra en anordning som möjliggör mätning av tappningen i omlöpet.
- Ett kontrollprogram för anläggningsarbetena ska inlämnas till Länsstyrelsen senast två månader innan dessa ska påbörjas. Kontrollprogrammet ska innehålla en beskrivning av hur arbetena ska utföras, vilka skyddsåtgärder som ska vidtas samt vilka kontroller som ska utföras. Inventering med avseende på stormusslor samt handlingsplan i händelse av att stormusslor påträffas ska vara en del av kontrollprogrammet.
- Störande arbeten ska undvikas under tiden 1 april - 15 juli.
- Grumlande arbeten får endast utföras under perioden 15 juli - 15 september och åtgärder ska vidtas så att grumlingen till vattendraget minimeras. Åtgärder ska vidtas för att förhindra att ohärdad betong och andra föroreningar riskerar att nå vattendraget.

- För att utvärdera omlöpets funktion ska årliga elfisken utföras i omlöpet under de fem första åren som omlöpet är i drift. Resultatet från elfisket ska årligen redovisas till Länsstyrelsen.
- Faunapassage, fingaller och flyktöppningar ska vara färdiga att tas i bruk senast då kraftverket tas i drift.

Kammarkollegiet inlämnar i samband med huvudförhandlingen *PM om möjligheterna att anlägga en naturlig fiskväg på norra sidan av Ryfors övre och Ryfors nedre kraftverk* som har upprättats av företaget Jönköpings Fiskeribiologi. Detta PM beskriver översiktligt naturvärden i främst Tidan samt redovisar alternativa förslag till utformning av fiskväg.

Ansökan ska avslås om det - vid en avvägning enligt 2 kap. 7 § och 11 kap. 6 § miljöbalken - inte är möjligt att förena verksamheten med yrkade villkor.

För det fall ett villkor om omlöp förbi båda kraftverken inte är möjligt yrkas i andra hand att villkor ska föreskrivas om omlöp förbi Ryfors Nedre.

Kammarkollegiet bestrider sökandens yrkanden angående ersättningsfri del vid omprövning och verkställighetsförordnande samt yrkar ersättning för rättegångskostnader.

Länsstyrelsen har därutöver yrkat att verksamheten ska förenas med ytterligare villkor enligt följande

- Utformningen av de tekniska lösningarna ska anpassas efter omgivande byggnader så att kulturmiljövärdena tas tillvara. Närmare utformning ska bestämmas i samråd med tillståndsmyndighet.

- En arkeologisk utredning enligt 2 kap 11 § kulturmiljölagen krävs för att ta reda på om synliga eller under mark dolda fornlämningar kommer att beröras av markarbetena för omlöpet. Utredningen bekostas av sökanden och initieras och beslutas av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Sökanden ska samråda med Länsstyrelsen i god tid innan markarbetena påbörjas så att utredningen kan utföras.
- Maskinkörning och markingrepp inom arbetsområdet, ska ske med hänsyn till kulturmiljön på det sätt som anges i miljökonsekvensbeskrivningen.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen i målet hållit syn. Vid synen har iakttagits bl a dämme, utskov, utloppskanal och av Kammarkollegiet föreslaget läge för omlöp.

Rådighet

Sökanden har som ägare till strömfallsfastigheten erforderlig rådighet för kraftverksdriften.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen anser att den av sökanden upprättade miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven enligt 6 kap miljöbalken och ska därför godkännas.

Tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte föreligger något hinder mot det sökta tillståndet med hänsyn till de bestämmelser som domstolen har att beakta avseende de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap eller hushållningsbestämmelserna i 3 kap miljöbalken.

Det ekonomiska överskottet från den kraftproduktion som sker för närvarande har sökanden beräknat till cirka 200 000 kr per år. Kostnaderna för de planerade förändringarna skulle inte bli högre än att vattenföretaget ändå förblev lönsamt. För det fall ett omlöp anläggs skulle dock lönsamheten av kraftproduktionen utebli. Ett

tillstånd till sökt förändring av verksamheten borde då inte ges. I sådant fall torde kraftproduktionsverksamheten på sikt få läggas ned och dammarna rivs ut. Det skulle gagna fiskeintressena, men inte kulturmiljöintressena.

Emellertid är den nuvarande vattenverksamheten med tillhöriga byggnader för kraftproduktion m.m. av riksintresse för kulturmiljövården (R 58 Ryfors). Området har av Länsstyrelsen i Jönköpings län (tillsammans med Riksantikvarieämbetet) förklarats vara skyddsvärt av följande anledningar. Det är en bruks- och herrgårdsmiljö kring Ryfors bruk, vars stångjärnssmide var i drift från 1742 till 1906, men präglas framförallt av 1880-talets landskapsarkitektoniskt intressanta parkanläggning, en av landets främsta i sitt slag. Ryfors bruk med två herrgårdar och andra byggnader är inlemmade i en 375 ha stor engelsk park, och rymmer rester efter masugn och stånghammare. Vidare finns Sveriges först anlagda golfbana (1890-tal) och en kätgelbana. Idag finns endast ett fåtal bruksmiljöer med dammspeglar bevarade inom Jönköpings län. Dammspeglarna i Ryfors besitter ett miljöskapande och identitetskapande värde för bruket, då dämningen av forsen är upphovet till Ryfors bruksmiljö.

Bevarandevärdet av kulturmiljön i området är enligt Länsstyrelsens kulturmiljöenhet så starkt att anläggningar för fiskvandring inte borde anläggas överhuvudtaget. Kulturmiljöenheten kan dock som en kompromiss tänka sig att en fiskväg anläggs, dock helst av enklare slag för att på så sätt minimera intrånget i den bevarandevärda kulturmiljön. Såväl Länsstyrelsen som Kammarkollegiet har accepterat en avvägning mellan natur- och kulturmiljöintressena innebärande att en lokalisering av vattenkraftverk på platsen är lämplig. Sökanden har accepterat att ett omlöp kan anläggas när vandringshinder uppströms vid Ryds kvarn (och Ryfors Övre) inte längre finns. Länsstyrelsen och Kammarkollegiet anser dock inte att ett sådant latent villkor ska finnas avseende fiskvandringssväg.

Lönsamheten för den enskilde att driva kraftverket vidare kan ifrågasättas om även kostnaderna för ett omlöp ska beaktas i den båtudsberäkning som ska göras enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. Även om anläggandet av ett omlöp beaktas och skulle

medföra att verksamheten blir olönsam, kan den dock vid en samhällsekonomisk bedömning tillåtas eftersom den ur allmän synpunkt kommer att få stor betydelse för kulturmiljövården i området. Jfr Bengtsson m.fl. Kommentar till miljöbalken del I sid 11:19 in fine.

Domstolen bedömer, efter syn på platsen, att det mot bakgrund av de topografiska förhållandena möjligen funnits ett partiellt naturligt vandringshinder i läget för Ryfors Nedre. Vad gäller fiskbeståndet i Tidån och Stråken respektive värdet av ett omlöp för fiskbeståndets fortlevnad går uppgifterna isär mellan sökanden respektive länsstyrelsen i Jönköpings län och Kammarkollegiet. Sökanden framhåller att öringstillgången är dålig i Stråken och att några standardiserade undersökningar av fiskfaunan inte har genomförts i aktuell del av Tidån. Enligt den PM som Kammarkollegiet presenterade i samband med huvudförhandlingen har äldre elfisken (år 2001) påvisat fångst av elritsa och signalkräfta ca 2,5 km uppströms Ryfors respektive fångst av öring ytterligare uppströms mellan sjöarna Nässjön och Brängen. Under 1980- och 1990 talet har amerikansk bäckröding fångats mellan sjön Jogen och Strängseredssjön. Länsstyrelsen pekar ut potentiella lekområden för öring mellan Stråken och Nässjön. Domstolen bedömer sammanfattningsvis att inga aktuella uppgifter föreligger som kan styrka att några starka bestånd av exempelvis öring förekommer i Tidån men att en förklaring kan vara förekomsten av vandringshinder, i form av befintliga dämmen vid Ryds kvarndamm samt Ryfors Övre och Nedre.

Enligt VISS klassas sträckan mellan Stråken och Nässjön för närvarande ha en god ekologisk status (en eventuell omklassning till Måttlig kan aktualiseras under 2015). Vattendraget är utsatt för en stor hydromorfologisk påverkan, bland annat genom förekomsten av dammar eller andra hinder som hindrar vattenlevande växter och djur från att sprida sig. Vidare anges ett av identifierade miljöproblem vara att bäckröding och signalkräfta förekommer vilket innebär en negativ påverkan på den lokala öringpopulationen.

Mark- och miljödomstolen bedömer att en fiskväg, i form av ett omlöp, borde anordnas vid Ryfors Nedre.

Emellertid utgör dammen vid Ryds kvarn ett fiskvandringshinder (liksom dämnet vid Ryfors Övre). Nyttan av att anlägga ett omlöp bedöms vara ytterst marginell så länge hindret uppströms vid Ryds kvarn kvarstår. Med hänsyn till kraftproduktionens relativt ringa lönsamhet i kombination med det starka bevarandebeståndet av kulturmiljön i området är det skäligt, i enlighet med bestämmelsen i 2 kap. 7 § miljöbalken, att i detta speciella fall föreskriva ett latent villkor om anläggande av ett omlöp.

Villkor

Med beaktande av vad som ovan sagts under **Tillåtlighet** bedömer mark- och miljödomstolen att ett latent villkor om fiskväg i form av ett omlöp ska föreskrivas. Hur omlöpet ska utformas bör närmare ske i samråd med Länsstyrelsen när villkoret utlöses.

Sökandens reviderade förslag till minimitappning till huvudfåran efterliknar en oreglerad flödesregim och har fyra olika minimitappningar under året som tillsammans ger ett årsmedelflöde av 340 l/s. Mullsjö kommun, Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Jönköpings län anser att minst 500 l/s i huvudfåran ska släppas som årsmedelvärde. Domstolen menar att sökandens förslag bör godtas som minsta tappning.

I övrigt finner mark- och miljödomstolen inte anledning att fastställa andra villkor än vad som framgår av domslutet.

Kontroll

Den närmare kontrollen av hur arbetena m.m. utförs, utformas och följs upp bör avgöras inom ramen för ett kontrollprogram. Förslag till kontrollprogram ska upprättas av sökanden och inges till tillsynsmyndigheten i så god tid, att det kan

godkännas av tillsynsmyndigheten, innan den tillståndsgivna vattenverksamheten påbörjas.

Arbetstid

Mark- och miljödomstolen fastställer den av sökanden yrkade arbetstiden till tio (10) år.

Oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen bestämmer tiden för anmälan om anspråk på grund av förutsedd skada till fem (5) år enligt sökandens förslag.

Verkställighetsförordnande

De skäl sökande angett för att erhålla ett verkställighetsförordnande bedömer domstolen inte vara tillräckliga för att ett sådant ska lämnas. Yrkandet om verkställighetsförordnande enligt 22 kap 28 § miljöbalken ska därmed avslås.

Omprövning

Mark- och miljödomstolen bedömer att vid en omprövning av tillståndet ska sökanden inte behöva avstå från mer än 1/20 av värdet av den vattenmängd som omfattas av tillståndet.

Prövningsavgift

Anledning saknas att ändra den tidigare preliminärt beslutade avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnad

Kammarkollegiet har begärt ersättning för rättegångskostnader i målet med 50 800 kr, varav 20 800 kr avser det arbete Jönköpings Fiskeribiologi utfört, resterande del kollegiets eget arbete. Sökanden har medgett att betala 40 000 kr totalt i ersättning för rättegångskostnader. Detta då kollegiet endast företrätt fiskeintressena i målet och inte företrätt de allmänna intressena på rätt sätt. Mark- och miljödomstolen

bedömer dock av den begärda ersättningen är skälig, varför yrkat belopp ska medges.

Fiskeavgift

En annuitetsberäkning visar att en engångsbetalning idag på 4 438 kronor motsvarar de beräknade årliga betalningarna under avskrivningstiden 25 år. Sökanden ska därför förpliktas att utge detta belopp som ett engångsbelopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 26 juni 2014. Prövningstillstånd krävs.

Anders Enroth

Mats Käll

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Anders Enroth, ordförande, och tekniska rådet Mats Käll samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Östen Andersson.